

Aysel ƏZİZOVA

AMEA-nın doktorantı

Ünvan: Bakı şəh. Nizami royanu. Əliağa Kürçaylı küç.5 A

Elmi rəhbər: sənətşünaslıq üzrə elmlər doktoru,

professor İradə Köçərli

E-mail:aysel.h91@mail.ru

NANAY JANRININ TARİXİ-MİFOLOJİ QAYNAQLARINA DAİR

***Xülasə:** Təqdim etdiyimiz məqalədə Ağbaba etnomədəni mühitinin autentik folklor nümunələrindən biri olan nanayların tarixi-mifoloji qaynaqları ilə bağlı apardığımız araşdırmalardan bəhs olunur. Ağbaba etnomədəni mühiti autentik folklorun zəngin janr sistemi ilə seçilir. Özündə müxtəlif tarixi-semantik funksiyaları ehtiva edən bu janr sistemi nanay və tırnqı, qımqımı kimi adlandırılan bədii incəsənət nümunələri ilə zəngindir. Təəssüflə qeyd etməliyik ki, Ağbaba etnomədəni mühiti bəzi mənbələrdə nanayların yayılma arealına daxil edilməmişdir. Bu isə Ağbaba mahalının əhatə etdiyi ərazinin hal-hazırda Ermənistan Respublikasının tərkibində olması və bu bölgədə artıq Azərbaycan türklərinin yaşamaması ilə bağlıdır. Nanay sözünün etimoloji mənşəyinə dair fərziyyə şəklində irəli sürülən bir sıra fikirlər də mövcuddur. Düşünürük ki, nanayların mənşəyinin öyrənilməsi üçün onların tarixi-coğrafi baxımdan Ağbaba etnomədəni mühiti ilə əlaqəsini araşdırmaq daha məqsəduşğundur. Araşdırma prosesində türksoylu xalqların çağdaş repertuarında qorunub saxlanılan nanayların məhz türk mifologiyası ilə bağlı olması fikrinə üstünlük verilir.*

***Açar sözlər:** nanay, Ağbaba etnomədəni mühiti, Nənə, İnanna, mifologiya*

Ağbaba etnomədəni mühitinin folkloruna daxil olan nanay janrı özündə müxtəlif tarixi-semantik funksiyaları ehtiva edən bədii incəsənət nümunələrindən biridir. Oxucuların diqqətinə təqdim etdiyimiz bu yazının əsas məqsədi nanay janrının tarixi-mifoloji qaynaqlarının araşdırılmasıdır. Düşünürük ki, əldə edəcəyimiz nəticələr bu nümunələrin semantik müstəvidə təhlili ilə bağlı aparacağımız tədqiqat üçün əhəmiyyətli olacaqdır.

İlk növbədə Tacir Qurbanovun “Ağbaba aşiq mühiti” monoqrafiyasında yazılan fikirləri xatırlatmağımız yerinə düşərdi: “... Nanay çox əski dünyagörüşlərimizlə sıx bağlı olub, daha çox su ilə bağlı inancları özündə göstərməkdədir. Suyun ilk başlanğıc, bolluq, bərəkət, artım və sair kimi keyfiyyətləri əskilərdən onun sitayiş obyektinə çevrilməsinə imkan yaratmışdır” [9, s. 26].

Məlumdur ki, qədim azər türklərinin (ümumən türksoylu xalqların) dünya-görüşünün, dini inanclarının əsasını Göy Tanrı inancı və əcdad kultu ilə birlikdə həm də təbiət qüvvələrinə inanc təşkil edirdi. Bu təbiət qüvvələri Orxon kitabələrində “yer-su” (“yer-sub”) şəklində ifadə edilirdi. Ümumiyyətlə Su mifologemi yaradılışın ilk başlanğıc qaynağı kimi bir çox xalqların mifologiyasında kulta çevrilmişdir. Ancaq Yaşam və Dirilik suyu mifonimləri daha çox türk bədii təfəkküründə əsas yer tutur. Bu məsələyə tarixçi alim F.Ağasioğlunun “Doqquz bitik. İslamöncəsi türk tarixi. V bitik. “Mifologiyada tarix” kitabında xüsusi diqqət yetirilmişdir. Burada Yaranış miflərinin çoxunda əsas yaşam elementi (ünsürü) kimi verilən suyun məhz yaradılışın başlanğıcı hesab olunması, (yer üzü dünya okeanının dibindən çıxarılan torpaqla yaranır, sonra da bu torpaq ona verilən su ilə canlanır) suyun doğan qadınla, ana ilə simvolizə olunmasına dair (mifologiyada yer, su ana bətni kimi qavranılır) önəmli tarixi məlumat öz əksini tapmışdır [4, s. 324].

Mənbələrdən məlumdur ki, türklərin su kultu ilə bağlı yayılmış ən qədim inanclarından biri uşaq sahibi ola bilmək üçün edilən mərasimlər idi. Qədim türk inanclarına əsasən uşağı olmayan qadınlar su iyələrini (yaxud eyələrini) məmnun etməyə çalışır (Suyun yanında gecələyib qurban kəsərək və yaxud dua oxuyaraq) və onların yardımı ilə uşaq sahibi olacaqlarına ümid edirdilər. Tarixi mənbələrdən aydın olur ki, “Allah” anlamında işlənən “Tenqri” (Tanrı) sözü ilə yanaşı “Rəbb” anlamında işlədilən “Eyə” (yaxud “İyə”) kəlməsi albanların və ümumiyyətlə türk etnoslarının əski dini inancalarından qaynaqlanır. Bu barədə Firudin Ağasioğlunun kitabında oxuyuruq: “Bəllidir ki, Tanrıçılıq dininə tapınan türk etnosu heç vaxt çoxallahlı xalqlarda olduğu kimi, tanrılara bütələr qoymamış, bir neçə tanrıya sitayiş etməmişdir. Qədim türklər Yeri-Göyü yaradana “Bir Tanrı”, “Tək Tanrı”, “Xan Tanrı” deyimi ilə tapınmışlar. Lakin bütün yaşamı ilə təbiətə, coğrafi duruma köklənən türk etnosu təbii varlıqların qutsal hamisi, yiyəsi (iyəsi) və ruhu (qutu) olması inancına da sahib olmuş, bu iyələrə Asar, Araz, Alpan, Albasdı, Baba, Bağa, Qut, Humay, Erlik, Kambar Zəngi və sair adlar verilmişdir. Bu sözlərə tanrıadı anlamında teonim kimi deyil, iyə adı kimi baxmaq daha doğru olardı” [3, s. 62].

Bununla bağlı araşdırma zamanı B.Tuncayın “Azərbaycan türklərinin İslamaqədərki dili və ədəbiyyatı” kitabında rast gəldiyimiz məlumat diqqətimizi çəkdi. Belə ki, alim burada Ziviyədən (Zeyvədən) tapılan və Manna dövrünə aid edilən (e.ə. IX-VII əsrlər) bir gümüş boşqab və onun üzərindəki yazı haqqında bəhs edir. Tədqiqatçı bu yazının cüzi fərqlərlə Orta Asiyadan tapılmış çoxsaylı epigrafik abidələrin işarələri ilə, ilk növbədə də Yenisey işarələri ilə eyni olduğunu iddia edir. Maraqlıdır ki, yazını ilk dəfə oxumağa cəhd edən şəxs əslən Güney Azərbaycandan olan tədqiqatçı Mənsur Rəhbəri olmuşdur. Yazının oxunuşu belə deməyə əsas verir ki, gümüş boşqab əyələrə (iyələrə) qurbanların verilməsi üçün nəzərdə tutulmuşdur və onun üzərində bu cümlə yazılmışdır: “*Ama (aba // ana) - şam ekiş (eqiş // ağac) iyezi (əyəsi, hami ruhu, tanrıçası), su iyezi (əyəsi, hami ruhu) Nana (Nənə) doydu*”. Burada B.Tuncay M.Rəhbərinin əldə etdiyi nəticələri

nəzərdən keçirir və təhlil edir. Tədqiqatçının qəbul etmədiyi məqam ondan ibarətdir ki, M.Rəhbəri yazıda “nna” kimi oxuduğu kəlməni “nana” kimi açıqlayaraq onu Qədim Şərqdə ən çox ibadət olunan tanrılardan birinin – Ay tanrısının adı ilə (Nannar) əlaqələndirir: “Fikrimizcə, Mənsur bəyin “nana” kimi oxuduğu söz əslində “**nənə**” kimi rekonstruksiya edilməlidir. Çünki qədim Azərbaycanda suyun hami ruhu hesab edilən əyəyə (iyəyə) “nənə” deyilərək müraciət edildiyi, bu ruhun uşağı olmayan qadınlara qut (buta) verdiyi, bundan sonra onların övladları olduğuna inanılırdı. Eyni funksiyanı daşıyan “Pir Bənövşə nənə” pirinin (Quba) adındakı “nənə” kəlməsi deyilənlərə ən gözəl sübutdur.” [10, s.157-158].

Qeyd olunan məlumatlar ona işarət edir ki, Nanay janrının adı qədim Azərbaycanda bədii-mifik varlıq kimi tanınan Nənə iyəsinin adından qaynaqlanır və dini mahiyyət daşıya bilər. Bu iddiamızı daha bir neçə tədqiqatçının əsərindən əldə etdiyimiz mülahizələrlə doğrulda bilərik:

İ.Cəfərsoyun “İber və Hay folklorunda türk mifik təfəkkürünün izləri” kitabında tədqiqatçı Nənəni Ön Asiyanın məhsuldarlıq ilahəsi kimi təqdim edir və bu ilahənin mixi yazılı abidələrdə Nana və Nanay formalarında yazıya alındığını iddia edir. İ.Cəfərsoy Raqozina, Keppen kimi bir sıra alimlərin əsərlərinə istinad edərək Nənənin xatay türklərinin əcdadlarından mənimsəndiyini yazır və sonralar onu yunanların Artemida adı altında öz panteonlarına daxil etdiklərini vurğulayır [6, s.100].

Türk tədqiqatçı Deniz Karakurt “Türkçe sözcük incelemeleri. Karşılaştırmalı. (Türkçe ve Moğolca lehçe ve şiveleri) “Türk dillerinden seçilmiş kelimelerle” adlı lüğətində yazır: “**Nağanay**: “Kadına saygılı hitap sözü” olaraq açıklanan kelimənin orijinali **Naanay** biçimindedir. “**Nine/Nene**” kavramının kökenini oluşturmaktadır [1, s. 324].

Türk folklorşünası Melih Duyqulunun 2014-cü ildə nəşr olunan “Türk halk müziyi sözlüyü”ndə [12] tədqiqatçı nanayların mənşəyinə dair əsaslı izahat verməsə də nanayları türkünün bir növü adlandırır və Qars, İğdır ərazisində qadınlara qarşılıqlı icra etdiyi oyun havası olduğunu yazır. Bu məqamda haşiyəyə çıxaraq qeyd edək ki, müəllif nanayların (türkələrin) oxunduğu bölgələr kimi yalnız Türkiyə ərazisində yerləşən İğdır, Kars və Ərdahan bölgələrinin adlarını çəkir. Hal-hazırda adı çəkilən bölgələrdə və ona yaxın şəhərlərdə (Qars, Ərzurum, Çıldır, Ərdahan, Sarıqamış, İğdır) minlərlə ağbabalının yaşaması faktı da nəzərimizdən qaçmamalıdır [5, s. 89]. Bölgələrin coğrafi məkanına diqqət yetirək. Təsadüfi deyil ki, bu ərazilər Türkiyənin müasir Ermənistan Respublikasının əhatə etdiyi torpaqlarla, yəni keçmişdə azərbaycanlıların yaşadığı tarixi Azərbaycan torpaqları (Ağbaba mahalı daxil olmaqla) ilə həmsərhəd olduğu ərazilərdir. Bəlkə də nanayların yayılma arealında Ağbaba mühitinin adının çəkilməməsi Ağbaba mahalının əhatə etdiyi ərazinin hal-hazırda Ermənistan Respublikasının tərkibində olması və bu bölgədə artıq Azərbaycan türklərinin yaşamaması ilə bağlıdır.

Əlbəttə, az öncə qeyd etdiyimiz faktlar Ağbaba mahalının tarixini dolğun şəkildə əks etdirmək üçün kifayət deyil. Bu ayrı bir məqalənin mövzudur.

Burada diqqəti cəlb edən məqamlardan biri qeyd olunan ərəzilərdə nanayların məhz qadınlar tərəfindən ifa olunmasıdır. Məlumdur ki, tədqiqatçı T.Qurbanov da “Ağbaba aşığı mühiti” monoqrafiyasında nanayların toy mərasimlərinə daxil olmadan öncə məhz qızlar tərəfindən (Novruz ərəfəsində keçirilən nanayoxuma və ya “çağıрма”, “küfləngetmə” mərasimlərində) oxunduğuna dair dolğun məlumatlar verir [9, s. 22]. Bununla yanaşı filoloq Səadət Hacıyevanın “Nanaylı-halaylı dünyam” kitabında nanayların ifa olunduğu mərasimlər (Qızlar bayramı, toy mərasimləri) haqqında ətraflı məlumat verilir və tədqiqat zamanı toplanan folklor nümunələri (eyni zamanda on yeddi nanayın mətni) təqdim olunur [7].

Yuxarıda yazılan fikirlərə istinad etsək hətta belə qənaətə gəlmək olar ki, nanaylar zamanla tamamilə dəyişikliyə uğramış olsalar belə mənşə etibarilə qədim türklərdə uşağı olmayan qadınların Su iyəsinə (eyəsinə) - Nənəyə etdiyi duaların musiqi ifadəsi kimi formalaşmış. Ehtimal edirik ki, nanayların istər Ağbabadada, istərsə də Türkiyənin qeyd olunan bölgələrində məhz qadınlar tərəfindən ifa olunması bundan irəli gələn ənənədir.

Söylənilən mülahizələrin bir qismi bizə onu deməyə əsas verir ki, nanaylar qədim türklərin su kultu üzərində köklənmiş inancının, düşüncəsinin məhsuludur və bu, müəyyən dərəcədə onların məişətinə, dilinə və folkloruna da sirayət etmişdir.

Təsədüfi deyil ki, sovet lingvisti, qafqazşünas, udin dili üzrə mütəxəssis V.L.Qukasyanın 1974-cü ildə tərtib etdiyi Udin-Azərbaycan-rus lüğətində yer alan məlumatda *Nana* udin dilində tərcümədə ana, *nanay* isə analıq (materinskiy) kimi tərcümə edilmişdir [16, s.178]. Belə ki, tarixi cəhətdən xüsusi əhəmiyyət kəsb edən faktlardan biri nanayların əskidən həm də Azərbaycanın Oğuz rayonunda toylarda ifa olunmasıdır. Bu məlumat İ.Abbaslı, O.Əliyev və M.Abdullayevanın tərtib etdiyi Şəki, Qəbələ, Oğuz, Qax, Zaqatala, Balakən folkloru antologiyasında öz əksini tapmışdır [1, s.178]. Məlumdur ki, əcdadlarının alban tayfalarından biri olan utilərə bağlı olduğu ehtimal edilən udinlərin sıx yaşadığı rayonlardan biri Oğuz rayonu sayılır. Təxmin edirik ki, əsrlər öncə uzun müddət Ağbaba əhalisinin soykökündə duran saqların və alban tayfalarının (eyni zamanda utilərin) qonşu ərəzilərdə bir-birinə yaxın yaşaması faktı onların həyat tərzilə bağlı inanclarının ortaqlıq xüsusiyyətlər əldə etməsi ilə nəticələnmişdir.

Bir həşiyə çıxaraq nəzərinizə çatdırmaq ki, türk folklorşünaslığında nanaylara dair yazılan ən geniş tədqiqat əsərlərindən biri Derya Devecinin “Kars yöresi halk müziyi ve halk oyunlarında “Nanay ve Yallı” havaları” (1998) adlı dissertasiya işidir [11]. Tədqiqatçı burada 40-a yaxın nanay havalarının not yazısını təqdim etmiş və müəyyən təhlillər aparmışdır.

Xatırladaq ki, nanay xarici müəlliflərin elmi-tədqiqat əsərlərində də mifik varlıq-ilahə kimi təqdim olunur. Tədqiqatçı W.Smith-in “*A dictionary of the Bible-Comprising its Antiquities biography, geography and natural history*” əsə-

rində yunanların ay ilahəsi Artemidaya bənzədilən və Strabon tərəfindən Anahid adlandırılan, farslara məxsus olduğu iddia edilən Nanaia yaxud Nanea ilahəsi haqqında bəhs edilir [17, s. 2063]. Alman tarixçisi H.Vinklerin “*Вавилонская культура в её отношении к культурному развитию человечества*” (tərcümə - A.И.Певзнер) adlı tədqiqat işində isə Nanay Babil ilahəsi olaraq qarşımıza çıxır [15, s. 136]. Təəssüf ki, bu əsərlərdə Nanayın qədim türklərin mifik dünyagörüşü ilə bağlılığına dair heç bir məlumat verilməyib.

Məlum olduğu kimi, nanayların mənşəyinin şumer mifologiyasından qaynaqlanması ilə bağlı irəli sürülən fikirlər də az deyil. H.Yaltırkın “Türkülerde Ninni ve Sümer izleri” adlı məqaləsində [14] tədqiqatçı təxminən 170 türküdə adı keçən Ninni kəliməsini Şumer ilahəsi İnannanın adı ilə əlaqələndirir və bu kəlmənin İnannanın ikinci adı olduğunu fərz edir. Tədqiqatçı türkülərdə işlənən Ninni kəlməsinin bir neçə variantda ifadə olunduğunu qeyd edir və ümumiləşdirilmiş kəlmə qrupundan bəhs edir. Müəllif “Ninni, Nenni, Nen, Nana, **Nanay**” olaraq təyin etdiyi eyniköklü “kəlmə qrupu”nu təqdim edir və bu qrupda sözlərin 40-a yaxın sayda müxtəlif variantının olduğunu bildirir. Maraqlıdır ki, tədqiqatçı Nanay kəlməsini də daxil etdiyi bu qrupun istifadə olunduğu bölgələrin siyahısını verir və siyahıda ilk başda Azərbaycanın adı çəkilir.

T.Qurbanovun “Ağbaba aşiq mühiti” adlanan monoqrafiyasında professor, yazıçı Altay Məmmədovun “Kəngərlər” (1996) əsərinə istinad olunur və nanay kəlməsinin kökünün Mesopotamiyanın Ay ilahəsi Nanayya (Nanay) ilə əlaqəsi olduğu fikrinə üstünlük verilir [9, s. 26].

Maraqlıdır ki, folklorşünas A.Qəzənfərqızı C.Bəydilinin “Türk mitoloji sözlüyü” kitabına və professor İ.Xalipayeva Arslanbekovnanın “*Мифологическая проза кумыков: исследование и тексты*” monoqrafiyasına əsaslanaraq *ananay* sözünü şumer mətnlərində mövcud olan evlilik (bərəkət) ilahəsi İnanna ilə (akkad mifologiyasında İştara) əlaqəli olduğunu qeyd edir [9, s. 36,75]. Qeyd edək ki, folklorşünas Aynur Qəzənfərqızı “Azərbaycan-qumuq folklor əlaqələri” adlanan monoqrafiyanın “Haxışda və toqmaklar” bölməsində qarşılıqlı deyişmə şəklində oxunan və gəlin gətirilərkən söylənən sarın örnəklərini haxışdalara bənzədir və onların toqmaq və yaxud taqmaq adı ilə tanındığını bildirir. Burada diqqəti cəlb edən məqam taqmaqaların gəlin gətirilərkən “Ay qay, qalalay” və ya “ananay” sözləri ilə müşayiət olunmasıdır. Eyni zamanda tədqiqatçı sarınlar və yırlardan ibarət olan qumuq xalq mahnılarını qruplaşdıraraq buraya “Ailə-məişət” mövzulu mahnıları daxil edir və bir sıra nümunələr təqdim edir [9, s. 75]. Bununla bərabər bu sarınları tədqiqatçı T.Qurbanovun yazıya aldığı nanay örnəkləri ilə müqayisə edir, bu mahnıların poetik quruluşu ilə nanayların mətni arasında bir sıra paralellər aparır və hər iki folklor nümunəsi arasında yaxınlıq (hər iki nümunədə sözün misraların əvvəlində təkrarlanması: Aynanay-Nanay) olduğunu bildirir.

Daha bir mühüm faktı qeyd edək. Tarixçi alim F.Ağasıoğlunun “Daşbaba. Türkün daş yaddaşı” kitabında Nənə iyəsi ilə bağlı olan daşnənə bədizlərinə dair

önəmli məlumatlar öz əksini tapmışdır. F.Ağasıoğlu yazır: “Neolit çağında yaranan “ölüb-dirilmə” inamı ilə bağlı bitib-artma, doğub-törəmə və bütövlükdə bərəkət simvolu kimi gil qadın fiqurları düzəldilmiş və bəzi bölgələrdə bu gələnek tunc və dəmir çağы boyunca, hətta Alban dövründə də davam etmişdir. Daşdan yonulmuş fiqurlar uyğun olaraq burada daşqoç, daşat, sığındaş, sındaş, balbal, daşbaba, daşnənə (daşana), bəngüdaş kimi adlarla adlanır” [2, s. 154]. Alim qədim kuman (Hakkari) boyları və ortaçağ kuman-qıpçaq boylarına məxsus daşnənə bədizləri ilə şumer tanrıçası İnanna üçün düzəldilmiş bədizlərin şəkillərini nümunə olaraq verir və onların eyni ikonoqrafik görkəmilə diqqət cəkdini vurğulayır. Belə ki, təqdim olunan şəkillərdə Kuman daşnənəsi və İnanna ikiəlli tutduğu içki qabı ilə birlikdə təsvir olunur. F.Ağasıoğlu yazır: “Tanrıçılıq dinində qut və tin mifonimləri ilə bağlı motivlər ölən (uçan) adamın ötəki dünyada yenidən doğulacağı inancı olduğunu göstərir, bu inanca görə, daşbaba-daşnənə bədizlərinin əlində tutduğu qədəhdəki simvolik eliksir (yaşam suyu) ilə ötəki dünyada yenidən doğulacaq” [2, s. 118].

Müləhizələrimizi yekunlaşdıraraq deyə bilərik ki, həqiqətən də insanın məhz su ilə həyat qazanması, suyun bərəkət, qüvvət qaynağı kimi əski, müqəddəs varlıq olduğuna inanılması, su mifologeminin məhz qadının – Ananın simasında formalaşması türk mədəniyyətində həlledici rol oynamışdır. Ümumiyyətlə yaradılış və həyatın başlanğıcı, bolluq və bərəkət, eyni zamanda artımın simvolu kimi qəbul olunan Yer-Su mifologeminin semantikasi həm qədim türk bədii düşüncə tərzində həm də şumer mədəniyyətində təşəkkül tapmışdır. Belə ki, apardığımız araşdırmanın sonunda belə qənaətə gəlmək olar ki, Nanay janrının tarixi-mifoloji mənşəyinin bədii-mifik varlıqlar kimi eyni funksionu daşıyan İnanna və Nənə ilə bağlı olması onun məhz sakral mahiyyətə malik olduğunun göstəricisidir.

ƏDƏBİYYAT:

1. Abbaslı İ.; Abdullayeva M.; Əliyev O. Azərbaycan folkloru antologiyası. XIII cild. (Şəki, Qəbələ, Oğuz, Qax, Zaqatala, Balakən) B.: Səda, 2005. 546 s.
2. Ağasıoğlu F. Daşbaba. Türkün daş yaddaşı. B.: Hərbi Nəşriyyat, 2013, 138s.
3. Ağasıoğlu F. Azər xalqı. B.: “Ağrıdağ” nəşriyyat, 2000, 436 s
4. Ağasıoğlu F. Doqquz bitik. İslamöncəsi türk tarixi. V bitik. Mifologiyada tarix. İstanbul, 2019, 437 s.
5. Bayramov A. Tarixi faciələrimiz: Deportasiya, Repressiya və Soyqırım. Sumqayıt, AM965 MMC-nin mətbəəsi, 2015, 416 s.
6. Cəfərsəy İ. İber və Hay folklorunda türk mifik təfəkkürünün izləri. B.: 2014, 217 s
7. Hacıyeva S. Nanaylı-halaylı dünyam. B.: SkyG. 2017, 245 s.
8. Qurbanov T. Ağbaba aşıq mühiti. B.: Elm və təhsil. 2014, 196 s.
9. Qəzənfərqi A. Azərbaycan-qumuq folklor əlaqələri. B.: Elm və təhsil, 2018, 160 s.
10. Tuncay B. Azərbaycan türklərinin İslamaqədərki dili və ədəbiyyatı. B.: Elm və təhsil, 2015, 288 s.

11. Deveci D. Kars yöresi halk müziyi ve halk oyunlarında “Nanay ve Yallı” havaları. Yüksek lisans tezi. Ekim.1998, 145 s.
12. Duygulu M. Türk halk müziyi sözlüyü. İstanbul, Pan yayıncılık, 2014, 516 s.
13. Karakurt D. Türkçe sözcük incelemeleri. Karşılaştırmalı. (Türkçe ve Moğolca lehçe ve şiveleri) Türk dillerinden seçilmiş kelimelerle. Türkiye, E-kitap, 2019, 324 s.
14. Yaltırık H. Türkülerde “Ninni” ve “Sümer” izleri. // EÜ Devlet Türk Musikisi Konservatuarı Dergisi 2012 (2): s.37-62
15. Винклер Г. Вавилонская культура в её отношении к культурному развитию человечества / А.И. Певзнер (пер.). М.: Фарость, 2013. 136 с.
16. Гукасян В. Удинско-азербайджанско-русский словарь. Б.: Элм, 1974, 298 с.
17. A dictionary of the Bible comprising its antiquities biography geography and natural history (Edited by William Smith). London, 1861, 462 p.

Айсель АЗИЗОВА
Докторант НАНА

К ВОПРОСУ ОБ ИСТОРИКО-МИФОЛОГИЧЕСКИХ ИСТОКАХ ЖАНРА НАНАЙ

Резюме: В статье представлены наши исследования об историко-мифологических истоках наная, одного из образцов аутентичного фольклора этнокультурной среды Агбаба. Этнокультурная среда Агбаба отличается богатой жанровой системой аутентичного фольклора. Включающая в себя различные историко-семантические функции жанровая система богата художественными образцами искусства, как нанай, тырынгы и гымгымы. К сожалению, в некоторых научных источниках, говоря об ареале использования наная, название этнокультурной среды Агбаба даже не упоминается. Это можно объяснить тем, что территория, которая называлась Агбаба махалы, сегодня является частью Республики Армения и азербайджанские турки больше не проживают в этом регионе.

В том числе существует ряд гипотез об этимологии происхождения этого слова. Но учитывая факт существования наная в репертуаре тюркских народов по сей день, мы придерживаемся позиции, утверждающей связь его именно с тюркской мифологией, и считаем, что для выявления происхождения нанаяев целесообразнее рассматривать их историко-географическую связь с этнокультурной средой Агбаба.

Ключевые слова: нанай, этнокультурная среда Агбаба, Нене, Инанна, мифология

Aysel AZIZOVA
Doctoral student of ANAS

HISTORICAL AND MYTHOLOGICAL SOURCES OF THE NANAY GENRE

Summary: *The article presents our research about the historical and mythological sources of the genre Nanay - one of the samples of authentic folklore of the ethnocultural environment of Agbaba, that is distinguished by an elaborated genre system of authentic folklore. The genre system includes various historical and semantic functions, is represented by such artistic samples as nanay, tyryngy and gymgymy. In some scholarly sources, describing the area of use of nanay, the name of the ethnocultural environment of Agbaba is unfortunately not even mentioned. This can be explained by the fact that the territory, which was called Agbaba Mahali, today is part of the Republic of Armenia, and the Azerbaijani Turks no longer live in this region.*

There are many hypotheses about the etymological origin of this word? However considering the fact of the existence of Nanay in the repertory of the Turkic people up to present, we are keeping to the position that asserts its connection with the Turkic mythology and presume that in order to identify the origin of the Nanays, it is more to the point to review their historical and geographical connection with the ethnocultural environment of Agbaba.

Keywords: *Nanay, ethnocultural environment of Agbaba, Nene, Inanna, mythology*

Rəyçilər: sənətsünaslıq üzrə elmlər doktoru, professor İradə Köçərli
sənətsünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru, professor Kamilə Dadaşzadə